

**A MACHIAVELLIZMUS ÉS AZ ÉSZLELT
CSALÁDMŰKÖDÉS
VIZSGÁLATA AZ ÉLETTÖRTÉNETI
STRATÉGIÁKAT ÉRINTŐ
EVOLÚCIÓS KONTEXTUS TÜKRÉBEN**

Jelige: „30 Y”

Absztrakt

Vizsgálatunk során a machiavellizmus és az észlelt családműködés lehetséges kapcsolatát vettük górcső alá a szocializáció evolúciós modelljének tükrében. A machiavellizmus magasabb mértékével rendelkező serdülők családműködését a Circumplex modell kiegyensúlyozatlan területeivel hoztuk összefüggésbe, melyhez a Mach IV. tesztet és az Olson-féle Családi Tesztet vettük fel.

A kezdeti 435 fős mintát a mach pontszámok alapján differenciáltuk, majd tovább redukálva 138 fő adatait használtuk fel: az alacsony machos fiatalok csoportját 69 személy – 20 fiú és 49 lány- alkotta, míg a magas machosok csoportját is 69 személy - 29 fiú és 40 lány- alkotta. Az átlagéletkor 17 év (Mean=17,30; Sd=0,775) volt.

Eredményeink rávilágítanak a machiavellizmus magasabb mértékével rendelkező serdülők kiegyensúlyozatlanabb családműködésére az alacsony machos társaikéhoz képest, mely a kohézió dimenzió belül a szétesett és kevésbé összetartó kapcsolatot, míg a flexibilitás dimenzió belül a kevésbé rugalmas kapcsolatot jeleníti meg. Ezen serdülők családi kommunikációja szegényesebb és negatívabb, továbbá elégedetlenebbek a családjukkal a machiavellizmus alacsony mértékével rendelkező serdülökhöz viszonyítva.

Valószínűsíthető tehát, hogy a magas stresszel bíró családi környezettel jellemezhető életpálya nagy mértékben hozzájárulhat a machiavelliánus stratégia kialakulásához; továbbá ez a fajta stressz a család működésében is jól kivehetően megmutatkozik.

Kulcsszavak:

machiavellizmus; Sötét Triász; a szocializáció evolúciós modellje; Circumplex modell; családműködés

2. Elméleti háttér

2. 1. A machiavellizmus fogalma

A szociál- és személyiségpszichológiában gyakran vizsgálják a machiavellizmust, melyet a személyiség és a viselkedés fontos elemének tartanak. A legelső vizsgálatokat Niccoló Machiavelli híres műve „*A fejedelem*” (1513) inspirálta (Machiavelli, 1964). A tartalomról és a mű hangneméről kiindulva, a machiavellizmus egy gondolkodásmódbeli beállítottság és egy erre épülő viselkedési stratégia elnevezése lett (Paál, 2011). A machiavellizmus témakörével foglalkozó első nagyobb jelentőségű mű, Richard Christie és Florence L. Geis által 1970-ben írt „*Studies in Machiavellianism*” volt, mely az 1960-as években, ebben a témában végzett pszichológiai kutatások összefoglalója. A szerzőpáros a machiavellizmust a következőképpen írta le: egyszerre világnézet és viselkedési stratégia, melyben más emberek a saját célok eléréséhez szükséges eszközként játszanak szerepet (Christie és Geis, 1970). Szintén ők ketten hozták létre a machiavellizmus mérésére szolgáló, máig legnagyobb körben alkalmazott ún. Mach- IV kérdőívet, melyet vizsgálatunkban is alkalmaztunk (Paál, 2011).

2. 2. A machiavellista világnézet és viselkedési stratégia központi elemei

A machiavellisztikus világnézetet „a cél szentesíti az eszközt” tételmondattal tudjuk összefoglalni (Paál, 2011). A machiavellista személyek cinikusak, gyanakvóak, másoknak negatív szándékot tulajdonítanak és nem várnak el együttműködést másoktól. Opportunista felfogásúak, alapfeltevésük, hogy mások ki fogják használni őket, ha ők nem teszik meg ezt előbb. Tetteiket többnyire azzal magyarázzák, hogy mások megbízhatatlanok, és ők is csak úgy cselekedtek, mint ahogyan a többiek is tették volna az adott szituációban. Hajlamosak céljaik elérésében másokra, mint akadályozó tényezőkre tekinteni (Bereczkei és Paál, 2010). A machiavellista személyek az érzelmileg túlfűtött helyzetekben is higgadtak maradnak, izgatottság jeleit nem mutatják. Ennek okáról több elképzelés is született már. Van, aki azt vallja, hogy a machiavellista embereknél hiányzik az empátia. Van, aki azt gondolja, hogy a machiavellista személyek megtanulták elnyomni, semlegesíteni érzelmeiket és van, aki úgy véli, hogy a machiavellisták csupán jobb érzelmeik kontrollálásában, mint mások (Bereczkei, Birkás és Kerekes, 2010). Akadnak azonban olyanok is, akik szerint a machiavellisták fel sem ismerik saját, illetve mások érzelmeit (Bereczkei és Paál, 2010). Az ún. magas machosokra jellemző még, hogy sajátos kognitív irányultságuk miatt ügyesen és

sikeresen manipulálnak másokat. Minden helyzetben higgadtan felismerik és azonosítják a megfelelő stratégiát és haszonleső módon viselkednek. Kizárólag abban a helyzetben nyújtanak segítséget, amikor erre saját érdekük motiválja őket. Segítségnyújtásra való hajlandóságuk nő, amennyiben nagylelkű viselkedésüket mások tisztelete és figyelve jutalmazza (Paál, 2011). Elmondhatjuk tehát, hogy machiavellista személyek érzelmileg hideg, profit-orientált döntéshozó stratégiákat alkalmaznak (Bereczkei et al, 2010). Partnerkapcsolataikra a magas szintű promiszkuitás és a párkapcsolati elköteleződés alacsony foka jellemző, mely arra enged következtetni, hogy a machiavellizmus egy rövid távú életvezetési stratégiaként fogható fel (Paál, 2011). Kutatások eredményei alapján, a nemi különbségeket nézve azt látjuk, hogy a férfiak általában magasabb pontszámot érnek el a machiavellizmust mérő tesztekben, mint a nők (Paál, 2011).

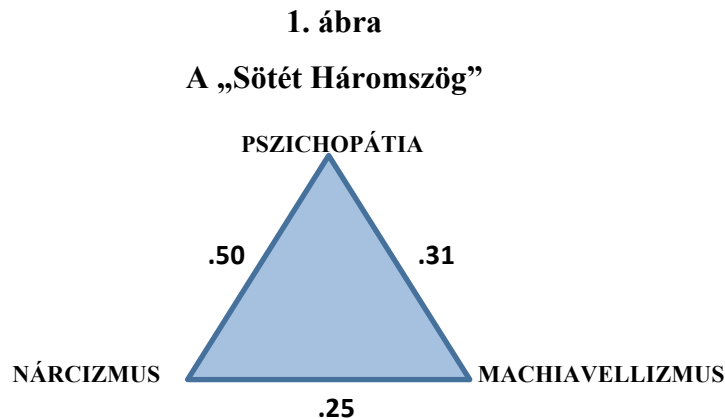
A machiavellizmus alacsony szintjével rendelkező személyekre (ún. alacsony machosokra) jellemző világnézetet és viselkedési stratégiát ritkán elemzik külön. Leginkább a machiavellisták ellentétéként jellemezhetjük a személyiségüket. Az alacsony machosok nem haszonelvűen gondolkodnak, nem eszközként tekintenek más személyekre és legfőbb értéknek nem a hatalmat és az anyagi jólétet tartják. Fontos számukra, hogy egy csoport tagjai legyenek, megelőlegezik a bizalmat mások felé és együttműködőek. Elsősorban a közösség érdekeit nézik, gondolkodásuk mi-központú. A normák és azok betartása fontos szerepet játszik viselkedésükben, valamint gondolkodásmódjukban (Paál, 2011).

A leírtak alapján azonban nem lehet egyenlőnek tekinteni a machiavellizmust a rosszindulattal. Ugyan a machiavellista személynek mindig, minden körülmények között az önérdeke az első, de célja nem feltétlenül az, hogy másoknak ártson. Azt mondhatjuk inkább, hogy „a magas machos ember számára mások érdekei alapvetően semleges előjellel bírnak, és a saját célkitűzései szemszögéből nyernek pozitív vagy épp negatív jelentőséget” (Paál, 2011, 9.o.). A következőkben az ún. „Sötét Háromszög” („Dark Triad”) elméletet mutatjuk be, melyben a machiavellizmusnak központi szerepe van.

2. 3. Az ún. „Sötét Háromszög”

Manapság kifejezetten kutatottak a szociálisan averzív személyiségjegyek. Az ún. „Sötét Háromszög” elmélet három személyiségváltozó kapcsolatára és rokonságára hívja fel a figyelmet. Ezek a változók a machiavellizmus, szubklinikus nárcizmus és szubklinikus pszicho/szociopátia. Az elmélet szerint ezen személyiségváltozók együtt jelentkezhetnek ugyanazon személynél (Paál, 2011). Paulhus és Williams 2002-es vizsgálata bemutatta, hogy

pozitív együtt járás van a három változó között (lásd 1. ábra). Eredményül azt kapták, hogy a machiavellizmus 0.25-ös korrelációt mutat a nárcizmussal és 0.31-es korrelációt a pszichopátiával. Utóbbi kettő változó között pedig 0.5-ös kapcsolat mutatkozott meg (Paulhus és Williams, 2002).

PAULHUS, D. L., WILLIAMS, K. M. (2002). The Dark Triad of personality: Narcissism, Machiavellianism, and psychopathy. *Journal of Research in Personality*, 559. o. alapján.

Az evolúciós pszichológusok (Figueredo, Jonason) egyetértenek abban, hogy a sötét háromszög személyiségváltozóival rendelkező személyek felgyorsított életstratégiát („fast life strategy”) követnek, valamint a rövid távú párkapcsolatokat preferálják és ilyenekben vesznek részt (Furnham, Richards és Paulhus, 2013). Továbbá a három változóban közös az is, hogy mindegyiknél megvan a hajlam az empátiamentes, emocionálisan hideg, mások érdekeit figyelmen kívül hagyó magatartásra és viselkedésre. Az ilyen személyiségjegyeket birtokló személyek kétszínűek, rosszindulatúak, énközpontúak (önzők és egoisták) és alacsony az önuralmuk (Paál, 2011).

A főbb különbségek a három személyiségváltozó között, hogy a narcisztikus személynél jelen van a morális érzelmek közül a szégyenérzet. A machiavellista, ellentétben a narcisztikussal és valamelyest a pszichopátával is, kifejezetten realista önmagával szemben: nem táplál magával kapcsolatos illúziókat. Mottóik a következőképpen fogalmazhatók meg: a machiavellistáé: „A céljaim szentesítik az eszközt”; a narcisztikusé: „A többiek azért vannak, hogy engem imádjanak”; és a pszichopátáé: „Mindig a magam érdekét nézem” (Goleman, 2008). *Kérdés, hogy mi vezethet ezen személyiségváltozók kialakulásához és közülük is főként (kutatásunk szempontjából) a machiavellizmus megjelenéséhez?*

Mai napig nem tisztázott, hogy a machiavellizmus egy genetikai alapokkal bíró tulajdonság vagy kialakulásában sokkal inkább a korai élettapasztalatoknak van szerepe, mintsem a genetikának. Napjainkban az is kérdéseket vet fel még - amennyiben a korai tapasztalatokat tekintjük a machiavellizmus kialakulásának okának -, hogy a machiavellizmusról, mint

machiavellista szülői példaképtől eltanult viselkedésről vagy a rossz családi körülményekre adott reakcióról beszélhetünk? A kettő természetesen nem választható el ilyen élesen egymástól, hiszen a családi körülmények befolyásolják a szülői bánásmódot (Paál, 2011).

Miután a machiavellizmus és a pszichopátia Paulhusék eredménye alapján pozitív együtt járást mutat (Paulhus és Williams, 2002), némiképp következtethetünk a machiavellizmus kifejlődésre, ha vele a pszichopátia kialakulását párhuzamba állítjuk. A pszichopátián belül két kategóriát különítenek el a kutatók: az ún. primer és az ún. szekunder pszichopátiát. A primer pszichopátia egy veleszületett jelenség, genetikai alapokból bontakozik ki és a környezeti hatások nem vagy csak kis mértékben befolyásolják. A szekunder pszichopátia kialakulásának hátterében nem genetikai, hanem környezeti tényezőket kell keresni: a bizonytalan családi háttér és a bejósolhatatlan erőforrások vezethetnek megjelenéséhez. A machiavellizmus ez utóbbival, a szekunder pszichopátiával állítható párhuzamba az eddigi kutatási eredmények alapján (Paál, 2011). Éppen ezért vizsgálatunkban a korai környezet - azon belül is a családi környezet - hatására helyezzük a hangsúlyt a machiavellizmus kialakulásának kutatásában. A következőkben pedig a Belsky-modell alapján bemutatjuk, hogyan és milyen fejlődési területekre lehet hatással a családi környezet; milyen egyedfejlődési pályák alakulhatnak ki a különböző környezeti kontextusok függvényében.

2. 4. A családi környezet hatása a gyermek életvezetési pályájára

Belsky és munkatársai egy átfogó elméletet hoztak létre a szocializációról és az életvezetés evolúciós stratégiáiról. Abból indultak ki, hogy az egyedfejlődés korai és egyben szenzitív szakaszának tapasztalatai kialakítanak egyfajta pszichológiai orientációt és bizonyos viselkedésformákat a gyerekeknél, melyek formálják a későbbi életpályájukat. Számos tényezőt kiemeltek, melyek befolyásolják azt, hogy a gyermek milyen élettörténeti pályára áll (pl.: a szülők házasságának minősége, az anyagi biztonsága a családnak, a kötődés típusa). Az evolúció ugyanis úgy „határozta meg” az embert, hogy a környezet konkrét ingerei alapján módosítsuk szociális viselkedésünket és rugalmasan tudjunk alkalmazkodni a változásokhoz (Belsky, Steinberg és Draper, 1991).

Belskyék szerint a kedvező, illetve kedvezőtlen családi környezet hatásai olyan egyedfejlődési pályákat hoznak létre, melyek erre a környezetre adott adaptív válaszokat képviselik vagy képviselték a múltban (Bereckei, 2003). Az általuk megkülönböztetett két prototipikus fejlődési útvonalat és a köztük lévő különbségüket, valamint az elmélet fő kutatott területeit és összefüggéseiket a 2. ábra szemlélteti. Belskyék azt állítják, hogy azt, hogy melyik

fejlődési útvonalat járja végig a gyerek az dönti el, hogy milyen mértékű a környezeti stressz. Ugyanis, elméletük szerint, a környezeti stressz alakítja a szülők viselkedését, mely hatással lesz a családban felnövő gyermek különböző területeken mutatott fejlődésére (pl.: a szomatikus vagy viselkedési fejlődésre).

2. ábra

A szocializáció evolúciós modellje: Egyedfejlődési pályák a különböző környezeti kontextusok függvényében

“A” útvonal		“B” útvonal
Házastársi veszekedések, Magas stressz, Nem megfelelő, bejósolhatatlan erőforrások	A. Családi környezet	Harmonikus házasság Megfelelő erőforrások
	↓	
Rideg, elutasító, érzéketlen következetlen	B. Gyermeknevelés Csecsemőkor/korai gyermekkor	Érzékeny, támogató gondoskodó, pozitív, érzelmeivel teli
	↓	
Bizonytalan kötődés, Bizalmatlanságon alapuló belső modell, Opportunistikus interperszonális kapcsolatok	C. Pszichológiai / viselkedési fejlődés	Biztonságos kötődés, Bizalmon alapuló belső modell, Kölcsönösen jutalmazó társas kapcsolatok
	↓	
Korai érés / pubertás	D. Szomatikus fejlődés	Késői érés / pubertás
	↓	
Rövid távú, labilis párkapcsolatok, Korábbi szexuális érés, Korlátozott szülői ráfordítás	E. Reprodukív stratégiák	Hosszú távú, stabil párkapcsolatok, Későbbi szexuális aktivitás, Nagyobb szülői ráfordítás

TÓTH, É. (2008). Serdülő lányok szexuális érése a családi szocializáció függvényében. A szocializáció evolúciós modelljének tesztelése. *Doktori tézisek* alapján

A Belsky-modell „B” útvonalát azok a gyerekek járják végig, akiknek családját harmonikus légkör és megfelelő, stabil anyagi források jellemzik. A szülői gondoskodás ebben az esetben szenzitív, támogató és pozitív érzelmekkel teli, mely biztonságos kötődést eredményez. A családtagok közötti kapcsolat kölcsönösen jutalmazó, mely a gyerekekben olyan belső modellt alakít ki, amely által alapvetően bizalommal fordulnak mások felé. Érésük lassú, később kezdik el a szexuális aktivitásukat, valamint hosszú távú és stabil párkapcsolatokat keresnek és ilyenekben vesznek részt. Felnőttkorban nagy szülői ráfordítás és minőségi gyermeknevelési minta lesz jellemző (Belsky et al., 1991).

A másik utat járó gyerekek családjában (lásd 2. ábra/ „A” típus) az erőforrások szegényesek és kiszámíthatatlanok, mely komoly környezeti stresszt okoz mind a szülőknek, mind pedig rajtuk keresztül a gyereknek. Stressz alatt ugyanis a szülői gondoskodás kevésbé érzékeny, éppen ezért visszautasító, érzéketlen és következtelen gyermeknevelés jellemzi a szülőket, mely bizonytalan kötődési típust eredményez. Ilyen nevelésnek kitett gyerekek pszichológiai jóléte kockán forog. Hamar problémás viselkedést mutatnak, labilis és megbízhatatlan, opportunistikus interperszonális kapcsolatok jellemzik őket. A korai tapasztalatok alapján olyan belső modellt állítanak fel, mely által másokat szavahihetetlennek és megbízhatatlannak tartanak, a kapcsolatokat pedig kihasználónak látják. A negatív, nemtörődöm nevelési minták azt eredményezik, hogy a gyerekek önzően, önmagukra centrálva viselkednek. Kevésbé együttműködő és kevésbé empátikusak lesznek, mint a többi gyerek. Általában az ilyen gyerekek korábban érnek, korai és megnövekedett szexualitás figyelhető meg náluk és rövid távú, labilis párkapcsolatokat alakítanak ki kamasz- és felnőttkorukban. Felnőttkorukra a korlátozott szülői erőbefektetés lesz jellemző (inkább a párkeresésbe fektetnek erőt, mintsem a gyermeknevelésbe) és mennyiségi gyermeknevelési mintát alkalmaznak majd minőségi helyett (Belsky et al., 1991).

Elmondható tehát, hogy az életvezetési stratégiák mentén viselkedési átkapcsolatások lelhetők fel, melyek a környezet által nyújtott, a túlélés és szaporodás céljára fenttartott erőforrások felhasználásának különböző módjára vonatkoznak (Bereczkei, 2003). Ezzel tökéletesen magyarázható az eltérő életvezetési stratégiák adaptivitása, hiszen bizonytalan és bejósolhatatlan erőforrások rövidtávú stratégiát követelnek az egyéntől, ezzel ellentétben a biztos, időben és térben előre bejósolható erőforrások hosszútávú életvezetési stratégiát eredményeznek (Paál, 2011).

Az uralkodó gyermeknevelési stílus a gyermekén keresztül megerősíti a közösség struktúráját: optimális családi környezetet biztosító, absztrakt gondolkozást szorgalmazó közösségekben a gyermek valószínűleg környezetéből és neveltetéséből profitálni fog, mindemellett a bennük rejlő kreativitásukat, absztrakтивitásukat és produktivitásukat is képesek kibontakoztatni, tehát a domináló kognitív stílusuk absztrakt és kreatív lesz. Ezzel ellentétben egy fenyegető környezetre jellemző érdes és távolságtartó gondoskodásmód következtében a gyermek kognitív stílusát a reaktivitás és regresszió hatja át, így a problémamegoldó képessége az absztrakтивitás hiányában elmaradottabb lesz. Így impluzív és reaktív személlyé cseperedik fel és a későbbiekben kevésbé képes tolerálni haragját és viselkedését, nagy valószínűséggel fegyelmezetlen és következtelen lesz, tökéletesen megtestesítve a másokat elnyomó, érzéketlen, agresszív közösségi tagot (Perry, 2001).

Lényeges szempont, hogy a gyermek korábbi ismereteire építkezve reagál környezete adottságaira. A zord körülmények közt nevelkedő, biztonságérzetüket fenyegetve érző gyermekeknek ismerős lesz a rossz bánásmód, ezért arra sokkal szenzitívebbé és éberebbé válnak, így kortársaikhoz viszonyítva agresszívak, kevésbé együttműködők és empátikusak, továbbá bizalmatlanabbak lesznek másokkal szemben, megnehezítve így bármilyen szociális kapcsolat kialakítását. A szülők érzékeltet és elutasító viselkedése és a nemtörődöm vagy kényszerítő nevelési mintázatok miatt kialakult bizalmatlanság az interperszonális kapcsolatokban opportunistá magatartást és mindenekelőtt önmagát középpontba helyező viselkedést fog eredményezni, míg az optimális környezetben nevelkedők empátikus és törődő kapcsolatok ápolnak társaikkal, és nem jellemző az ilyesfajta én-centráltság (Belsky et al, 1991). Frick elgondolása szerint az aggodás alacsony mértéke, mely a gyenge viselkedési gátlás markereként funkcionálhat, szintén kapcsolatban van az érzéketlen, rideg személyiségvonással, ugyanis ezek kialakulása nagymértékben függ a fejlődést befolyásoló rossz szülői bánásmódtól vagy akár a gyermeknél már kialakult neuropszichológiai abnormalitástól (Frick, 1998). Említésre méltó továbbá, hogy az érzéketlen személyiségvonással rendelkező fiatalok csak rövidebb ideig képesek szemkontaktust tartani, kevésbé képesek affektálni, tehát kevésbé mutatnak modorosságot és mérsékletességet az anya felé; így nem is színlelnek semmilyen körülmények között, még ha az számukra kedvezőtlen is (Dadds et al, 2012). Ezen példa jól szemlélteti, hogy a családi környezet a gyermeknevelés módját determinálva, mily módon képes befolyásolni a gyermek viselkedését (pl.: affektáció mértéke és szemkontaktus) és pszichológiai fejlődését.

Ahogy korábban említettük, a szekunder pszichopátia kialakulásának háttérében olyan környezeti tényezők állnak, mint a bizonytalan családi háttér és a bejósolhatatlan erőforrások. Láthattuk, hogy ezen családi körülmények terelhetik a gyerekeket a Belsky által felvázolt „A” útvonalra. Miután a machiavellizmus pozitívan együtt jár a pszichopátia ezen típusával, feltételezhető, hogy a machiavellizmus kialakulásához is kezdetben ilyen családi körülmények vezetnek. Ezen feltételezést alátámaszthatja, hogy machiavellista világnézet és viselkedési stratégia jellemzőit (lásd 2. 2. és 2. 3. pont) összehasonlítva az „A” útvonal szintjeinek jellemzőivel, nagy hasonlóság fedezhető fel. Ezt az útvonalat járó gyerekek úgy tűnik, hogy olyan világnézetet és viselkedési stratégiát alakítanak ki, amelyek leginkább a machiavellista személyekre jellemzők (Belsky et al., 1991). Amennyiben ezen eltérő pszichológiai és viselkedési beállítódás kialakulása a magas és alacsony machosok között valóban az eltérő családi körülményekben gyökerezhet, úgy felmerül a kérdés:

Hogyan észlelik a machiavellizmus magasabb szintjével rendelkezők családjuk működését az alacsony machosokhoz képest?

A következőkben a családi működésmód dimenzióit ismertetjük, melyek alapján a magas és alacsony machos serdülők családjainak működésmódjai ezen dimenziók mentén mérhetővé és ezáltal összehasonlíthatóvá válnak.

2. 5. A családi működésmód dimenziói

David Olson amerikai pár- és családterapeuta 1979-ben fejlesztette ki a Pár-, illetve Családtérképet, melyet a házassági és családrendszerek Cirkumplex modelljének nevezünk. Napjainkban ezt tekintjük az egyik legnépszerűbb családvizsgáló eljárásnak. A modell lényege a pár- és családi funkcionalitás egységes megragadása, struktúrájának, működésének feltérképezése, és fejlődésfüggő, illetve szituatív változásainak dinamikus áttekintése. Az Olson-modell jelenlegi állapotában a családstruktúra, illetve a családműködés két elsődleges dimenzióján alapul: a *kohézió*n, mely a családtagok közötti érzelmi kötődést jelzi és a *flexibilitáson*, mely a családvezetés és szervezettség, a szerepek és a kapcsolati szabályok minőségét és kifejeződését tükrözi. Továbbá létezik egy harmadik, segítő dimenzió is, a *kommunikáció*, mely csak később került a modellbe. A családterapeuták számára a modell lehetőséget nyújt, hogy a problémásan funkcionáló (kiegyensúlyozatlan) családokat elkülönítsék a jól funkcionálóktól (kiegyensúlyozottaktól) (Bagdy, Baktay és Mirnics, 2006). *Kohézió* alatt azt a módot értjük, ahogyan a család az elkülönülés, tehát a függetlenség és az együtteség, azaz függőség között mozog. Ennek erőssége szerint 4 szint különíthető el: szétesett, tagolt, összetartó és egybefonódott. A kohézió dimenziója lefedi a családtagok közti emocionális kötelékeket, a tagok között kialakult koalíciókat, döntéshozatal folyamatát; illetve a család érdeklődését, továbbá a család hatalmi struktúráját, egyezkedési stílusát, szerepviszonyait és kapcsolati szabályait jeleníti meg. A *kiegyensúlyozott* családtípuson belül, a *tagolt* kapcsolatnál érzelmi elkülönülés figyelhető meg közös tevékenységekkel, családi támogatással. Az *összetartó* kapcsolatban érzelmi közelség és a kapcsolathoz való lojalitás jelenik meg, melyben a közös időtöltés fontosabb, mint a családon kívüli kapcsolatok. Családi és személyes barátok is vannak, tehát a közös érdeklődésen túl megengedett az elkülönült tevékenység is. A *kiegyensúlyozatlan* családtípuson belül, a *szétesett* kapcsolatot a nagyfokú érzelmi elkülönülés és függetlenség hatja át; térben és időben érdeklődési kört tekintve elkülönülés figyelhető meg tevékenységeik közben. Továbbá a családtagok kevésbé fordulnak egymáshoz problémáikkal segítségkérésért vagy támogatásért. Az *egybefonódott* kapcsolatban

extrém érzelmi közelség és lojalitás figyelhető meg, melynek következtében túl sok a kompromisszum, túl nagy a függés. Nincsen személyes elkülönülés, minimális az egyén számára engedélyezett személyes tér, illetve kevés a személyes barát és ismerős, mivel a hangsúly kizárólag a családi együttlétén van.

A *flexibilitás* alatt a család nyitottságát értjük a családszerkezeti változásokat tekintve, tehát a változásra való hajlamot. A modell szerint a változás és a stabilitás nélkülözhetetlen a család optimális működéséhez, hiszen míg a túl sok változás káoszt, addig a túl kevés merevséget idéz elő. Tehát az egyensúlyt a stabilitás megtartása a változásra való nyitottság kíséretében jelenti. Az *flexibilitás* mértéke szerint további 4 szint különíthető el szintén: merev, strukturált, rugalmas, kaotikus. A *kiegyensúlyozott* családtípusokba tartozó *strukturált* családra a gyermeknek is megengedett, alkukkal díszített demokratikus vezetés jellemző stabil, de néhány megosztott szereppel, csekély változtatható szabállyal. A *rugalmas* családoknál demokratikus döntéshozatallal egybekötött egyenlőségalapú vezetés dominál, így a tárgyalásokba a gyermekek is bevonódhatnak. Közös, akár folyamatosan változó szerepek, illetve a családciklushoz igazodott szabályok figyelhető meg. A kiegyensúlyozatlan családtípusokba tartozó *merev* kapcsolatban egy személy kontrollál és uralkodik; korlátozott érvényesülési lehetőség van alkura, a vezető hozza meg a legtöbb döntést, továbbá szigorúan meghatározott szerepek és nem változtatható szabályok figyelhetők meg. A *kaotikus* kapcsolatban jellemző a kiszámíthatatlan vezetés, az átgondolatlan döntések és a tisztázatlan szerepek. A problémamegoldás általában rossz, végeláthatatlan ellentétek adódnak; továbbá drámai szabályváltoztatás és önkényesség figyelhető meg. A fegyelem bejósolhatatlan és szabálytalan. Az interakciós stílus változóan passzív vagy agresszív, megjósolhatatlan reakciókkal egybekötve.

A *kommunikáció* dimenziója megkönnyíti a kohézió és adaptivitás közötti mozgást, valamint ezek közti egyensúly megteremtését és fenntartását; tartalmazza az egymásra fordított figyelmet, az önfeltárást, az egyértelműséget, a folytonosságra törekvést, az egymás iránti tiszteletet és megbecsülés kifejezését. A kommunikáció hiányában nő a szélsőséges területeken való elhelyezkedés valószínűsége, míg pozitívabb kommunikáció a kiegyensúlyozott, a modell centrumában elhelyezkedő családokra jellemző. Olson elkülönített pozitív és negatív kommunikációs stílust; az előbbire az egyértelmű és kongruens üzenetküldés, empátia, támogató megjegyzések és hatékony problémamegoldó képesség jellemző; utóbbira inkongruens, leértékelő üzenetküldés, az empátia hiánya, negatív megjegyzések, gyenge problémamegoldó képesség és paradox vagy kétértelmű üzenetek jellemzők (Bagdy et al, 2006).

Az elméleti összefüggések összegzése

Amint azt már korábban kifejtettük, a machiavellista személyiségvonás nagy valószínűséggel azoknál a személyeknél fejlődik ki, akik a Belsky-modell „A” útvonalát járják végig. Azt, hogy erre az útvonalra lépnek-e a gyerekek az dönti el, hogy milyen családi környezetből származnak, mekkora a környezeti stressz mértéke. A modell alapján azt láthattuk, hogy a magas stressz, a bejósolhatatlan erőforrások, a rideg, elutasító családi környezet azon tényezők, amelyek úgy tűnik, hogy machiavellisztikus szemléletmódhoz vezetnek. Ahhoz, hogy felmérjük, hogy ezen stressz-faktorokat hogyan észlelhetik családjuk működésében a magas machosok az alacsony machokhoz képest, Olson Cirkumplex modelljét választottuk. A modell dimenziókra osztja a családműködést, így a modellt mérő FACES IV. segítségével, a machiavellizmus eltérő szintjével rendelkező serdülők észlelt családműködését össze tudjuk hasonlítani a kohézió, a flexibilitás és a családi kommunikáció dimenziói mentén. A kutatásban a két csoport egymáshoz viszonyított elhelyezkedését szeretnénk feltérképezni ezen dimenziók kiegyensúlyozott és kiegyensúlyozatlan tartományain belül. Arra a kérdésre keressük a választ, hogy hol van észlelt működésmódbeli különbség a magas és az alacsony machosok családjai között, mely eltérés machiavellista hozzáállás kialakulásához vezethet Belsky szerint. Az „A” típusú életvezetési pálya jellemzői hasonlóságot mutatnak a Cikumplex modell dimenzióinak egyes kiegyensúlyozatlan régióival. Ezen útvonal kiindulópontját olyan családi környezet jellemzi, ahol nagy az érzelmi elkülönülés a családtagok között, ezért függetlenség és önálló problémamegoldás jellemezheti az ilyen családban felnövő gyerekeket. A családi szerepek tisztázatlanok lehetnek: valószínűsíthető, hogy az elhanyagolt gyerekeknek mindig más szerepet kell ellátniuk családjukon belül. A családi kommunikációt pedig empátiamentesnek, negatív, leértékelő üzenetekkel tarkítottanak képzelhetjük el az elutasító szülők miatt (Bagdy et al, 2006; Belsky et al, 1991; Paál, 2011). A machiavellizmust kapcsolatba hozva az „A” útvonallal úgy véljük, hogy a magasabb machos serdülők észlelt családi működésmódja – az alacsonyakéhoz képest - az előzőekben leírt jellemzőket tükrözi majd: az alacsonyabb kohézió és flexibilitás, valamint a negatívabb családi kommunikáció és a családdal való nagyobb elégedetlenség által.

3. Hipotézisek

A leírtak alapján összefüggést feltételezünk a serdülők körében machiavellizmus szintje és az észlelt családműködés között. Ugyan a működésmódok pontos behatárolása nem lehetséges a Cirkumplex modellen belül, hiszen a kohézió és a flexibilitás dimenziói által adódó, 4x4-es területen a koordináták pontos meghatározása valószínűtlen, azonban az általunk vizsgált két csoport egymáshoz viszonyított helyzetére rálátást nyerhetünk. Úgy véljük, hogy a magas machos személyek észlelt családműködése a Cirkumplex modell kiegyensúlyozatlanabb területein fog elhelyezkedni a machiavellizmus alacsonyabb szintjével rendelkezőkhöz képest.

3. 1. Feltételezzük, hogy a machiavellizmus magasabb szintjével rendelkező serdülők családjukat kevésbé kohezívnek, kevésbé összetartónak, inkább szétesettebbnek észlelik, mint a machiavellizmus alacsonyabb szintjével rendelkezők.
3. 2. Feltételezzük, hogy a machiavellizmus magasabb szintjével rendelkező serdülők családjukat kevésbé flexibilisnek, kevésbé rugalmasnak, inkább kaotikusabbnak észlelik, mint alacsony machos társaik.
3. 3. Feltételezzük, hogy a machiavellizmus magasabb szintjével rendelkező serdülők családjuk kommunikációját kevésbé pozitívnak észlelik, mint a machiavellizmus alacsonyabb szintjével rendelkezők.
3. 4. Feltételezzük, hogy a machiavellizmus magasabb szintjével rendelkező személyek kevésbé lesznek elégedettek családjukkal, mint a machiavellizmus alacsonyabb szintjével rendelkezők.

4. Módszertan

4. 1. Résztvevők

Több dunántúli gimnáziumban is sikeres volt a 11.-12. évfolyam diákjaival való adatgyűjtés. Vizsgálatunkban összesen 435 kiskorú személy vett részt. A személyek átlagéletkora 17 év (mean=17,30; SD=0,775). Nemek tekintetében 154 fiú és 281 lány töltötte ki a tesztet. A résztvevők Mach IV.-ben elért pontszámai alapján két csoportra bontottuk a

résztvevőket úgy, hogy elkülönítettük a magas pontszámmal rendelkezőket az alacsonnyal rendelkezőktől. A középértékkel rendelkezőkkel nem számoltunk a nagy minta elemszám miatt. Tehát a Mach IV. pontszámok alapján átlagot és szórást számoltunk ($\text{mean}=95,696$; $\text{SD}=13,706$), majd ezután az átlaghoz egyszeres szórást hozzáadva elkülönítettük a magas, azaz 109 vagy afeletti machiavellizmus pontszámmal rendelkezők csoportját; míg kivonva elkülönítettük az alacsony, tehát 82 vagy az alatti machiavellizmus pontszámmal rendelkezőket. Így a továbbiakban a 435 résztvevőből csak 138 fő adatait használtuk fel. Az alacsony machiavellizmussal rendelkező fiatalok csoportját 69 személy alkotta, melyből 20 fiú és 49 lány. A magas machiavellizmussal rendelkezők csoportját is 69 személy alkotta, melyből 29 fiú és 40 lány. Az alacsony és magas machos serdülők nemi eloszlását Chi-négyzet próbával megvizsgálva azt találtuk, hogy a lányok és a fiúk eloszlása véletlenszerű volt a csoportokban ($\text{Chi}^2 = 2,563$; $p > 0,05$). Így nemtől függetlenül, egységesen kezeltük a mintát. Az előzőekben ismertetett mach pontszámok alapján való elkülönítés pedig teljesen megfelel a Christie és Geis által javasolt 100 pontnál alacsonyabb és magasabb határvonalnak.

4. 2. Kérdőíves eljárások

4. 2. a.) Mach IV. teszt, avagy a machiavellizmus mérésére szolgáló teszt (lásd 1. számú melléklet)

Christie és Geis *A fejedelem* című művet értelmezve olyan állításokat fogalmaztak meg vagy idéztek szó szerint a tesztalkotók, melyek a machiavellista vonásoknak megfelelőek, továbbá a manipulációról szólnak; míg a teszt állításainak másik fele ezekkel ellentétes beállítottságot fejez ki. Olyan 20 tételt tartalmazó kérdőívet alkottak meg, mely napjaikban is a machiavellizmus előszeretettel használt mérőeszköze. A kitöltőknek egy hétfokú Likert-skálán kell jelölniük az adott állítással való egyetértésüket. A válaszpontok összege adja a végső értéket, melyhez még 20 pontot kell hozzáadni, így 100 pont lesz a középérték, melynek alapján 40 és 160 pont közötti pontértékek érhető el. Így három kategóriába sorolhatók a személyek elért pontszámuk szerint: alacsony, átlagos és magas machiavellisták. Mivel a szakirodalom alapján nem lehet egyértelműen és élesen elhatárolni a három kategóriát egymástól, így az eredmények értelmezhetősége is bizonytalan. Ennek fényében a szakemberek azt szokták javasolni, hogy a 100 pontnál kevesebbet elérő személyek alacsony, míg a 100 pontot meghaladók magas machiavellistának tekinthetők. A reliabilitás

meghatározásánál általában belső konzisztenciára utaló adatok jelennek meg, de ez az érték változó az egyes állítások különös keretezése miatt. Ugyanis egyes kijelentésre nehezen lehet választ adni, mivel a kitöltők hajlamosabbak az őszinteség rovására a szociális kíváncsiságnak eleget tenni. Christie és Geis is tisztában volt ezzel, úgy vélték, hogy a machiavellisták nem próbálják magukat jobb színben feltüntetni, nem akarnak megfelelni a szociális elvárásoknak, így válaszaik a tényleges nézeteiket fogják tükrözni (Talmácsi, Orosz, Birkás és Bereczkei, 2012). A skála belső konzisztenciájának meghatározására ki lett számítva a Cronbach-alfa együttható, mely 0,75 volt kutatásunkban.

4. 2. b.) Olson-féle Családi Teszt, avagy OCST - 4. (FACES-IV, Olson és Gorell, 2003) (lásd 2. számú melléklet)

Az Olson –féle Családi Teszt a Circumplex modell alapján kidolgozott legújabb mérőeljárás. A kérdőív 62 állítást tartalmaz, melyet a kitöltő egy 5 fokú Likert-skálán értékelhet. A teszt dimenziói a modell két elsődleges dimenzióin alapulnak (kohézió és flexibilitás), továbbá a kommunikáció másodlagos kiegészítő dimenzióként is megjelenik. *Kohézió* a családtagok közti emocionális kötődést jelenti; a *flexibilitás* a családvezetést és szervezettséget, továbbá a szerepek és kapcsolati szabályok kvalitását és expresszivitását jelöli; a *kommunikáció* alatt azt a pozitív kommunikációs készséget értjük, melyet családon belül hasznosítanak, segítve így a kohézió és flexibilitás szintjeinek megváltoztatását. A flexibilitás mérésére hat különböző változó szolgál, mint az interakciós stílus nyitottsága, kontroll, fegyelem, problémamegoldás, szerepfelosztás, szabályozottság. A kohézió mérésére 9 változó szolgál, mint az emocionális kötődés, függetlenség, családi határok a külvilág felé, koalíciók, időbeosztás, térfelosztás, barátok, döntési folyamatok és érdeklődési terület-kikapcsolódás. A kérdőív összesen 8 skálát tartalmaz, melyből hat elsődlegesen a kohézió és flexibilitás dimenzióit térképezi fel, külön a Circumplex modell kiegyensúlyozatlan illetve kiegyensúlyozott területeit. A két kiegyensúlyozott skálával a Circumplex modell középső, azaz egészséges tartományát lehet mérni, azonban az eredeti modell dimenzióinak 2 - 2 kiegyensúlyozott területét a kérdőív összevonva csak egy - egy skálával méri. A többi négy kiegyensúlyozatlan skálával a kohézió és flexibilitás problémás tartományai mérhetők. A további két skála egyike a *családi kommunikáció skála*, mely a pozitív kommunikáció mértékét méri, ami pozitív lineáris kapcsolatban van a családi funkcionalitással. A másik, a *családdal való elégedettség skála* segíti a kulturális, etnikai különbségek, a család funkcionálási képessége és a dimenziók (kohézió, flexibilitás, kommunikáció) összefüggésének árnyaltabb értékelését (Bagdy et al,

2006). További információ nyerhető a skálákról, ha belső konzisztenciájuk meghatározására mindegyiknél kiszámítjuk a Cronbach-alfa együtthatót, melyek 0,70-es szint felett elfogadhatók. Jelen vizsgálatban is sor került erre, így az egybefonódott skála kivételével (Cronbach-alfa= 0,609) minden skála belső konzisztenciája megfelelőnek bizonyult, ugyanis mindegyiknél a Cronbach-alfa érték 0,725 és 0,904 között volt.

4. 3. A vizsgálat menete

A tesztfelvételekre 2013 szeptemberében került sor. Legelőször is felkerestük a gimnáziumok igazgatóit, engedélyt kapva így a kutatáshoz. A vizsgálat hat alkalom során zajlott le, melyek időpontját előzetes konzultációk során egyeztettük az érintett osztályfőnökökkel. A kérdőívek kitöltése előtt minden serdülőnek - életkoruknál fogva - egy passzív beleegyező nyilatkozatot adtunk, mely tájékoztatta a szülőket a vizsgálatról (*lásd 3. sz. melléklet*). Ezt a nyilatkozatot csak abban az esetben kellett a szülőknek gyermekeikkel visszaküldeni, amennyiben nem értettek egyet a vizsgálattal és nem járultak hozzá, hogy gyermekük részt vegyen benne. A vizsgálatban való részvétel minden esetben a szülők beleegyezésével történt. A tesztfelvételhez biztosítottuk a zajmentes, nyugodt környezetet, az osztályfőnökök jelenlétében. Tájékoztattunk mindenkit, hogy a vizsgálat anonim és önkéntes. A serdülők egy kérdőívsomagot kaptak, melyben először nemüket és korukat kellett megadniuk. A demográfiai adatok után, a Mach- IV kérdőívet, majd az Olson- féle Családtesztet kellett kitölteniük. A vizsgálat kb. 25 percet vett igénybe. 435 fős mintaelemszámnál az adatokat összesítettük, adattáblázatba vittük, majd a résztvevőket két csoportra bontottuk (lásd 4. 1. pont).

4. 4. Statisztikai elemzések

Az adatok statisztikai kielemezését az *IBM SPSS Statistics 20.0 programmal* végeztük. Először a reliabilitás vizsgálatot futtattunk le a Mach- IV kérdőívre és a FACES IV. alskáláira. Ezt követően multivariancia-analízist végeztünk az alacsony és magas machos csoportok átlagainak összehasonlítására a FACES IV. alskáláiban.

5. Eredmények (lásd 4. számú melléklet)

A multivariancia-analízis (MANOVA) eredménye alapján különbséget találtunk az alacsony és magas machos serdülők között a FACES IV. alskáláin elért átlagértékekben (Wilk's Lambda= 0,844; $F(10, 127) = 2,353$, $p < 0,05$). Tehát elmondható, hogy különbség van a két csoport között az észlelt családműködésben.

5. 1. A machiavellizmus szintje és az észlelt kohézió közötti kapcsolat

Az egyes skálákra vonatkozó varianciaanalízis alapján szignifikáns különbséget kaptunk a kohézió *széteső* alskáláján elért átlagokban az alacsony (mean= 12,93; SD= 4,46) és magas (mean= 14,81; SD= 5,15) machosok között ($F(1, 136) = 5,275$, $p < 0,05$). Szintén szignifikáns különbség adódott az *összetartó* alskálán elért pontszámok között az alacsony (mean= 30,61; SD= 4,03) és magas machosok (mean= 28,14; SD= 5,03) között ($F(1, 136) = 10,082$, $p < 0,05$) (lásd 1. sz. táblázat). Az eredményekből az látszik, hogy a machiavellizmus magasabb szintjével rendelkező személyek családjukat kevésbé kohezívnek látják: kevésbé összetartónak és inkább szétesettebbnek érzélik az alacsony machosokhoz képest.

5. 2. A machiavellizmus szintje és az észlelt flexibilitás közötti kapcsolat

A flexibilitás *kaotikus* alskálájában nem kaptunk szignifikáns különbséget az alacsony (mean= 12,10; SD= 4,37) és magas machos (mean= 13,59; SD= 4,87) csoportok átlagértéke között ($F(1, 136) = 3,589$, $p = 0,06$). A *rugalmas* alskálán elért pontszámok átlagában viszont különbség mutatkozott meg az alacsony (mean= 28,30; SD= 4,37) és a magas machosok (mean= 25,97; SD= 4,91) között ($F(1, 136) = 8,693$, $p < 0,05$) (lásd 1. sz. táblázat). Tehát azt kaptuk, hogy a machiavellizmus magasabb szintjével rendelkezők nem érzélik kaotikusabbnak családjukat, mint az alacsony machosok, azonban az eredmény tendál a szignifikancia érték felé. Az észlelt rugalmasságot nézve pedig azt mondhatjuk el, hogy a machiavellizmus magasabb szintjével rendelkező serdülők családjukat kevésbé rugalmasnak látják, mint az alacsony machosok.

5. 3. A machiavellizmus és az észlelt családi kommunikáció közötti kapcsolat

Az észlelt családi kommunikáció különbségeit feltérképezve, szignifikáns különbséget kaptunk az alacsony (mean= 41,38; SD= 5,46) és magas machosok (mean=37,75; SD= 6,79) között ($F(1, 136) = 11,925, p < 0,05$) (lásd 1. sz. táblázat). Az eredmény azt tükrözi, hogy a magas machosok negatívabbnak érzékelik családjuk kommunikációját a machiavellizmus alacsonyabb szintjével rendelkezőkhöz képest.

5. 4. A machiavellizmus és a családdal való elégedettség közötti kapcsolat

A családdal való elégedettséget vizsgálva szintén szignifikáns különbség mutatkozott meg az alacsony (mean= 39,35; SD= 7,63) és magas machos (mean= 34,51; SD= 7,99) csoportok között ($F(1, 136) = 13,241, p < 0,05$) (lásd 1. sz. táblázat). Ezen eredmény szerint, a machiavellizmus magasabb szintjével rendelkező személyek kevésbé elégedettek családjukkal, mint az alacsony machosok.

6. Megvitatás

Vizsgálatunk eredményeként összefüggés mutatkozott serdülőknél a machiavellianus stratégia kialakulása és az általuk észlelt családműködés között. A kamasz machiavellisták családműködése más jellegű, hiszen az az alacsony machosokhoz képest pont **ellentétes irányba tolódik el**. A machiavellista serdülők így családjukat **kevésbé kohezívnek** látják, **inkább szétesettebbnek** és **kevésbé összetartónak** érzékelik alacsony machos társaikhoz képest. Teljesen érthető a kapott eredmény, hiszen **az összetartó** kapcsolatban az érzelmi közelség és a kapcsolatokhoz fűződő lojalitás hangsúlyos, emellett a közös időtöltés is fontosabb, mint a családon kívüli kapcsolatok (Bagdy et al, 2006). Viszont ezen felsorolt tulajdonságok nagymértékben eltérnek a machiavellisták által képviselt stratégiától, mivel nem jellemző rájuk sem az emocionális involváltság és közelség, sem az interperszonális kapcsolatokban való lojalitás (Paál, 2011). Logikus azonban az is, hogy ezen fiatalok családjukat inkább szétesettnek érzékelik, hisz náluk nagyfokú emocionális elkülönülés és függetlenség dominál, térben és időben érdeklődési kört tekintve tevékenységeiket elkülönülve végzik egymástól és problémáikkal sem fordulnak egymáshoz bizalommal, de támogatást sem várnak el családtagjaiktól. Magyarázatul szolgálhat feltehetőleg, hogy az elhanyagoló és érzéketlen szülői bánásmód minden bizonnyal olyan hatást fejt ki a serdülők pszichológiai fejlődésére,

melynek következtében általános bizalmatlanság és így opportunistá magatartás lesz az uralkodó társas kapcsolataikban (Paál, 2011). Rideg személyiségvonásuk miatt pedig kevésbé fognak aggódni családtagjaik miatt (Frick, 1998). Így sokkal jellemzőbb lehet a tőlük való elkülönülés is.

Ugyan nem adódott szignifikáns különbség a kaotikus kapcsolat tekintetében, mivel a 0,06-os p érték nem szignifikáns, azonban erősen tendál a szignifikancia szint felé. Így a p érték tükrében inkább egyfajta tendenciáról beszélhetünk a kaotikusság észlelésénél. Tehát a machiavellista serdülők családjukat inkább kaotikusabbnak élik meg, rávilágítva a kiszámíthatatlan vezetés, az átgondolatlan döntések és a tisztázatlan szerepek meglétére. Ez nem jelent feltétlen újdonságot, hiszen a machiavellizmus kialakulását befolyásoló családi környezet is többnyire inkonzisztens. Így az sem meglepő, hogy az interakciós stílus megjósolhatatlan reakciókat tartalmazva az agresszív és a passzív között váltakozik, és a szülők felőli fegyelmezés sem szabályos és bejósolható. A machiavellistákra jellemző éncentráltságért akár ezen szabálytalanságok okozta önkényesség is felelhet. Továbbá sokszor végelelathatatlant ellentétek adódhatnak a családtagok között, melyhez általában rossz problémamegoldás is társul. Ugyancsak a nem optimális családi környezet hatást gyakorol a kognitív stílusra, mely a machiavellistáknál az absztraktivitás hiánya következtében a sikertelen problémamegoldást indukálhatja (Perry, 2001). A rugalmas kapcsolatra jellemző demokratikus döntéshozatal így kevésbé jellemző a machiavellisták családjaira, hiszen többnyire az egyenlőségalapú vezetés és a gyermekek tárgyalásokba való involválása is mellőzött náluk. Emelett a rugalmas kapcsolatban a tagok a szabályokat az adott családciklushoz igazítják hozzá, mely a machiavellistákra jellemző szabálytalansággal és következetlenséggel ellentétben áll.

A magas machos serdülők családi kommunikációjára inkább a negatívabb aspektus jellemző, tehát a tagok egymásnak többnyire paradox és kétértelmű üzenetet küldenek, illetve az üzenetküldés módja is inkongruensebb és degradálóbb. A pozitív családi kommunikációra jellemző empátia, támogató megjegyzések és problémamegoldással ellentétben a machiavellistákból hiányzik az empátia, így valószínű a családtagoktól sem kap vagy feléjük sem intéz építő, támogató megjegyzéseket (Paál, 2011), illetve a közvetlen környezet és a működésmód kihat a családtagokra jellemző alacsony szintű problémamegoldó képességre is (Perry, 2001). A családi kommunikáció skálája pozitív lineáris kapcsolatban van a családi funkcionalitással, tehát minél jobb a kommunikáció, annál egészségesebb a család működése. Ezen megállítást is felhívhatja figyelmünket a machiavellizmus és a kiegyensúlyozatlanabb családműködés kapcsolatára, hiszen vizsgálatunkban a machiavelliánus stratégia magasabb

fokával rendelkező serdülőknél a családi kommunikáció alacsonyabb, szegényesebb szinten jelent meg az alacsony machos kortársaikhoz képest.

Ezen felül a zord körülmények közt felnövekvő egyén feltehetőleg kevésbé lesz elégedett családjával, hiszen végtére semelyik tényező sem (pl.: magas stressz, erőforrások inkonzisztenciája, érzéketlen és következtelen szülői bánásmód, bizalmatlanságon alapuló belső modell stb.) járul hozzá egy optimális légkör kialakulásához, melyben a gyermek szeretetteljes, törődő interperszonális kapcsolatokat ápolhatna családtagjaival, szüleitől kellő támogatást kapva kibontakoztathatná magában rejlő potenciáljait (Belsky et al, 1991). Ezen körülmények hiányában várható, hogy a gyermek elégedetlenséget fog tükrözni családjával szemben. Természetesen az elégedetlenség meglétéhez közreműködhet a serdülőkor is, hiszen ebben a korban általában a fiatal több szabadságra, hatalomra és autonómiára vágyik (Bagdy et al, 2006).

Összegezve elmondható tehát, hogy a machiavellizmus kialakulásában valószínűleg közre játszik a családi működésmód. Ez természetesen nem azt jelenti, hogy a magas machiavellizmussal rendelkező fiatalok családjai kizárólagosan kiegyensúlyozatlanul funkcionálnak, hanem inkább azt mondhatjuk, hogy az alacsony machos serdülőkhöz viszonyítva a családműködésük inkább a kiegyensúlyozatlan működés irányába mozdult el. Nem zárható ki persze a machiavellista családok kiegyensúlyozatlan működése, viszont a vizsgálatomban résztvevő családokat figyelembe véve inkább egyfajta elmozdulás feltételezhető az optimális működésmódtól a kevésbé optimális felé, de semmiféleképp sem szabad ezen családokat patológiakusnak titulálni. Továbbá a résztvevők 90%-a szocioökonómiai státuszát tekintve középosztálybeli, mely tény akár torzíthatta az eredményeket. Azonban ezt figyelembe véve is elég szembetűnő különbségek adódtak.

A machiavellizmus kialakulásának további kutatásában érdemes lenne felmérni, hogy ténylegesen bizonytalan-e a magasabb machosok korai kötődési típusa szüleikkel, továbbá azt is, hogy milyen szocioökonómiai státusszal (SES) rendelkeznek. Ezen tényezők behatárolása pedig akár további bizonyítékokkal szolgálhatnának az „A” típusú útvonal és a machiavellizmus kialakulásának kapcsolatára. Miután, ahogy korábban említettük, vizsgálatunkban a serdülők 90%-a középosztálybeli családból származott, így a SES- el kapcsolatos összefüggést nem tudtuk megvizsgálni. Az alacsonyabb SES-el rendelkező családokban a szülők gyermekeiknek magyarázat nélküli parancsokat adnak ki, figyelmetlenek gyerekek szocio-emocionális szükségleteire, továbbá siker esetén sem dicsérik meg őket (Belsky et al, 1991). Kevés az emocionális kifejezések száma, mely negatív kommunikációs stílust takar, aminek következtében a család a rosszul funkcionáló,

kiegyensúlyozatlan tartományban ragadhat. Ezen következmények pedig megint csak az „A” típusú életpályára vezethetik az ilyen családban felnövő gyereket, mely, ahogy az eredményekből láthatjuk, machiavellista szemléletmódhoz vezethet.

Nem szabad azonban azt sem elfelejtenünk, hogy a Belsky által leírt útvonalak csupán prototipikus példaként szolgálnak. Általánosítva tehát arra következtethetünk, hogy a magas környezeti stressz, melyet pl.: a bejósolhatatlan erőforrások vagy az elhanyagoló, elutasító szülői bánásmód okozhat, negatívan befolyásolja a családi működésmódot. Ez olyan családi légkört eredményezhet, melyre alacsonyabb kohézió és flexibilitás, valamint negatív kommunikációs stílus lesz jellemző. Az ilyen környezetben felnövő gyermek pszichológiai és viselkedési fejlődése „félrecsúszhat” (pl.: szekunder pszichopátia megjelenése). Ennek egyik következménye lehet a machiavellizmus, mint a körülményekhez igazodó, „adaptív” pszichológiai orientáció és viselkedési stratégia kialakulása.

Végezetül megemlítenénk, ha a mach csoportosítást a pontszámok alapján szigorúbban húznánk meg, valószínűleg még kifejezettebb különbségek adódhatnának. Érdekes lenne a továbbiakban azt is megvizsgálni, hogy a globális családműködés a szülőkkel való kapcsolatot hogyan befolyásolhatja, hiszen vizsgálatomban bemutatott kérdőíves eljárásokkal egyidejűleg a Szülői és Társ Kötődési Kérdőív (Inventory of Parent and Peer Attachment, IPPA) is felvételre került. Ezen kiegészítő adatok birtokában az apához és anyához, valamint egyes közeli családtagokhoz való kötődési módot is fel lehetne térképezni a jelenség komplexebb megértéséhez.

Irodalomjegyzék

Bagdy E. – Baktay G. - Mirnics Zs. (2006). *Pár- és családi kapcsolatok vizsgálata*. Budapest: HEFOP Digitális Tankönyv.

Belsky, J. - Steiberg, L. - and Draper, P. (1991). *Childhood experience, interpersonal development, and reproductive strategy: An evolutionary theory of socialization*. Child Development 62: 647-670.

Bereckei T. (2003). Szülői stratégiák. *Evolúciós pszichológia*. Osiris Kiadó, Budapest.

Bereczkei T. – Birkás B. - Kerekes Zs. (2010). The presence of others, prosocial traits, machiavellianism: A personality x Situation approach *Social Psychology*, 41 (4) p. 238-245

Bereczkei T., - Paál, T. (2010). *A lélek eredete*. Gondolat Kiadó, Budapest.

Christie, R. - Geis, F. (1970). *Studies in Machiavellianism*. Academic Press, San Diego.

Dadds, M. R. - Allen, J. L. - Oliver, B. R. - Faulkner, N. - Legge, K. - Moul, C. - Woolgar, M. - Scott, S. (2012). *Love, eye contact and the developmental origins of empathy v.psychopathy*. The British Journal of Psychiatry. 200:191-196.

Furnham, A. - Richards, S. C. - Paulhus, D. L. (2013). The Dark Triad of Personality: A 10 Year Review. *Social and Personality Psychology Compass*, 7/3: 199-216

Frick, P. J. (1998). *Callous-unemotional traits and conduct problems: applying the two-factor model of psychopathy to children*. In D. Cooke, Forth, & R. Hare, *Psychopathy: Theory, research and implications for society* (pp. 161±188). Netherlands: Kluwer.

Goleman, D. (2008). A sötét triász. *Társas intelligencia: az emberi kapcsolatok új tudománya*. Nyitott Könyvműhely, Budapest.

Machiavelli, N. (1964). *A fejedelem*. Budapest: Magyar Helikon.

Olson, D. H.- Gorall, D. M. (2003) Circumplex Model of marital and family systems In.: *Walsh, F. ed. Normal family processes*. Guilford, New York 514-547.

Paál T. (2011). Machiavelliánus döntéshozó stratégiák a szociális kapcsolatokban. A manipulatív viselkedés evolúciós perspektívája. *Doktori (PhD) értekezés*.
http://pszichologia.pte.hu/files/tiny_mce/D-2011-Paal%20Tunde.pdf

Paulhus, D. L. - Williams, K. M. (2002). The Dark Triad of personality: Narcissism, Machiavellianism, and psychopathy. *Journal of Research in personality*, 36, 556-563.

Perry, B. D. (2001). *The neurodevelopmental impact of violence in childhood*. Chapter 18: In Textbook of Child and Adolescent Forensic Psychiatry, (Eds., D. Schetky and E.P. Benedek) American Psychiatric Press, Inc., Washington, D.C. pp. 221-238, 2001

Talmácsi Gy.- Orosz G.- Birkás B.- Bereczkei T. (2012). *A Dahling-féle machiavellizmus skála validálása*. *Alkalmazott Pszichológia*. 3, 63-82.

MELLÉKLET

1. SZÁMÚ MELLÉKLET- MACH-IV KÉRDŐÍV

Kitöltési útmutató: Az alábbi állítások mindegyike alatt hét számot találsz. Ezek közül karikázd be azt, amely jelzi, mennyiben értesz egyet az adott állítással.

A számokhoz tartozó fokozatok:

1 = egyáltalán nem értek egyet

2 = nem értek egyet

3 = kis mértékben nem értek egyet

4 = semleges

5 = kis mértékben egyetértek

6 = egyetértek

7 = teljes mértékben egyetértek

1.) A legjobban úgy lehet az emberekkel bánni, ha azt mondjuk nekik, amit hallani akarnak.

1 2 3 4 5 6 7

2.) Amikor szívességet kérünk valakitől, nyomósabb érvek helyett jobb őszintén megmondani, mi okunk van erre.

1 2 3 4 5 6 7

3.) Aki tökéletesen megbízik valaki másban, az keresi a bajt.

1 2 3 4 5 6 7

4.) Kerülőutak nélkül nehéz az életben előrejutni.

1 2 3 4 5 6 7

5.) Minden esetben a becsületesség a legjobb politika.

1 2 3 4 5 6 7

6.) A legbiztosabb, ha számítunk arra, hogy adandó alkalommal mindenkiből előjön a rossz oldala.

1 2 3 4 5 6 7

7.) Sose áruld el senkinek a tetteid igazi okát – hacsak ebből nem származik hasznod.

1 2 3 4 5 6 7

8.) Csak akkor szabad cselekedni, amikor az erkölcsileg helyénvaló.

1 2 3 4 5 6 7

9.) Bölcs dolog fontos embereknek hízelegni.

1 2 3 4 5 6 7

10.) Mindent egybevéve jobb jelentéktelennek és tisztességesnek lenni, mint fontosnak és tisztességtelennek.

1 2 3 4 5 6 7

11.) Tévedés azt állítani, hogy minden percben születik egy palimadár.

1 2 3 4 5 6 7

12.) A gyógyíthatatlan betegségben szenvedőknek meg kellene adni a lehetőséget arra, hogy a fájdalommentes halált válasszák.

1 2 3 4 5 6 7

13.) Lehetséges minden szempontból jó embernek lenni.

1 2 3 4 5 6 7

14.) Az emberek legtöbbször alapjában véve jó és kedves.

1 2 3 4 5 6 7

15.) A hazugságra nincs mentség.

1 2 3 4 5 6 7

16.) A legtöbb ember könnyebben tútleszi magát a szülei halálán, mint a vagyona elvesztésén.

1 2 3 4 5 6 7

17.) A legtöbb olyan ember, aki viszi valamire, tiszta és erkölcsös életet folytat.

1 2 3 4 5 6 7

18.) Általában véve a legtöbb ember csak akkor dolgozik keményen, ha erre rákényszerül.

1 2 3 4 5 6 7

19.) A fő különbség a bűnözők és a legtöbb egyéb ember között az, hogy a bűnözők elég ostobák ahhoz, hogy lebukjanak.

1 2 3 4 5 6 7

20.) A legtöbb ember bátor.

1 2 3 4 5 6 7

2. SZÁMÚ MELLÉKLET- FACES IV. KÉRDŐÍV

Útmutatás a kérdőív kitöltéséhez:

1. A kérdőívben a családi élet és a családi kapcsolatok egyes területeire vonatkozó kérdések szerepelnek.

Amikor a családra gondolsz, gondold önmagadra, a szüleidre és a testvéreidre. Próbáld úgy válaszolni a kérdésre, ahogy azok a szűkebb – elsősorban az együtt élő családtagjaid által alkotott - családra leginkább vonatkoztathatók.

Egyetlen állításnál sincsenek jó és rossz válaszok, így arra kérlek, próbáld meg kiválasztani azt az állítást, amelyik a legteljesebb mértékben írja le a családodat.

2. Az 1.-52. sorszámú kérdéseknél azt kell eldöntened, hogy az adott állítás mennyire jellemző a családra, és 5 válaszlehetőség közül kell EGYET kiválasztanod:

1	2	3	4	5
EGYÁLTALÁN NEM jellemző a családunkra	KEVÉSSÉ jellemző a családunkra	NÉMILEG jellemző a családunkra	ÁLTALÁBAN jellemző a családunkra	NAGYON jellemző a családunkra

Az 53.- 62. kérdéseknél pedig arra kell válaszolni, hogy a családi élet adott területével milyen mértékben vagy elégedett. Itt a következő válaszlehetőségek közül kell EGYET kiválasztanod:

1	2	3	4	5
Nagyon elégedetlen vagyok...	Némileg elégedetlen vagyok...	Általában elégedett vagyok...	Nagyon elégedett vagyok...	Tökéletesen elégedett vagyok...

4. A kérdőív kitöltése során írd minden állítás elé egy számot aszerint, hogy az állítás mennyire jellemzi családodat / mennyire vagy elégedett a családi életed adott területével.

5. Az állítások a következő oldalon kezdődnek. Kérlek, ügyelj arra, hogy minden állítást megválaszolj! Előre is köszönöm munkádat!

1	2	3	4	5
EGYÁLTALÁN NEM jellemző a családunkra	KEVÉSSÉ jellemző a családunkra	NÉMILEG jellemző a családunkra	ÁLTALÁBAN jellemző a családunkra	NAGYON jellemző a családunkra

- ___ 1. A családtagok részesei egymás életének.
- ___ 2. Családunk nyitott az új probléma-megoldási lehetőségekre.
- ___ 3. Jobban kijövünk másokkal, mint a saját családdunkkal.
- ___ 4. Túl sok időt töltünk együtt.
- ___ 5. A családi szabályok megszegése komoly következményekkel jár.
- ___ 6. Folyton felfordulás van a családdunkban.
- ___ 7. A családtagok közel állnak egymáshoz.
- ___ 8. A szülők előre megbeszélik gyerekeikkel fontos döntéseiket.
- ___ 9. Úgy tűnik, a családtagok kerülnek egymással a kapcsolatot, amikor otthon vannak.
- ___ 10. A családtagok úgy érzik, hogy a szabadidejük nagy részét együtt kell tölteniük.
- ___ 11. Súlyos következményei vannak, ha egy családtag valamit rosszul csinál.
- ___ 12. Több szabályra volna szükség a családdunkban.
- ___ 13. A családtagok számíthatnak egymásra a nehéz időkben.
- ___ 14. A gyerekeknek van beleszólásuk a rájuk vonatkozó szabályok kialakításába.
- ___ 15. A családtagok közelebb érzik magukat másokhoz, mint egymáshoz.
- ___ 16. A családtagok túlságosan függnek egymástól.
- ___ 17. Ebben a családban majdnem mindenre van kész szabály.
- ___ 18. A családdunkban semmi sincs rendesen megcsinálva.
- ___ 19. A családtagok személyes döntéseiket is megbeszélik egymással.
- ___ 20. A problémák megoldásakor nálunk a gyerekek javaslata is számít.
- ___ 21. Nálunk a családtagok magukra maradnak a problémáikkal.
- ___ 22. A családtagoknak alig van igényük családon kívüli baráti kapcsolatokra.
- ___ 23. A családdunkban nehéz változtatni a szabályokon.
- ___ 24. Tisztázatlan ki miért felelős a családban.
- ___ 25. A családtagok szívesen vannak együtt.
- ___ 26. Az otthoni tennivalókból mindenki kiveszi a részét.
- ___ 27. Ez a család semmit sem csinál együtt.
- ___ 28. Úgy érezzük, hogy szinte össze vagyunk nőve.
- ___ 29. Ha egyszer egy családtagot kijelöltek egy feladatra, kevés az esély a változtatásra.
- ___ 30. Ebben a családban senki sem tartja kézben a dolgokat.
- ___ 31. Mindenkinek van saját elfoglaltsága, mégis részt veszünk a közös tevékenységekben is.
- ___ 32. A családtagok együtt alakítják a szabályokat.
- ___ 33. A családtagok kevésbé függnek egymástól.

- ___ 34. Neheztelünk arra, aki családon kívüli dolgokkal foglalkozik.
- ___ 35. Fontos a családi szabályok betartása.
- ___ 36. Ebben a családban mindenki hanyagolja a kötelességeit.
- ___ 37. Összetartunk, mégis mindenkinek megvan a saját élete.
- ___ 38. Ha probléma merül fel, együtt keressük a megoldást.
- ___ 39. A családtagok keveset tudnak egymás barátairól.
- ___ 40. A családtagoknak lelkiismeret furdalást okoz, ha családon kívüli időtöltést terveznek.
- ___ 41. A családtagok kötelességüknek érzik, hogy kövessék a család döntéseit.
- ___ 42. Nehéz megmondani, ki nálunk a család feje.
- ___ 43. A családtagok elégedettek a családon belüli kommunikációval.
- ___ 44. A családtagok figyelmesen végighallgatják egymást.
- ___ 45. A családtagok kimutatják egymás iránti érzéseiket.
- ___ 46. A családtagok képesek kérni egymástól, ha szükségük van valamire.
- ___ 47. A családtagok képesek nyugodtan megbeszélni egymással a problémáikat.
- ___ 48. A családtagok megosztják egymással gondolataikat, ötleteiket, elképzeléseiket.
- ___ 49. A családtagok a kérdéseikre őszinte választ kapnak.
- ___ 50. A családtagok igyekeznek megérteni egymás érzéseit.
- ___ 51. Dühükben a család tagjai néha negatív dolgokat mondanak egymásról.
- ___ 52. A családtagok valódi érzéseiket mutatják egymásnak.

1	2	3	4	5
Nagyon elégedetlen vagyok...	Némileg elégedetlen vagyok...	Általában elégedett vagyok...	Nagyon elégedett vagyok...	Tökéletesen elégedett vagyok...

- ___ 53. ...a családtagok közötti összetartással.
- ___ 54. ...azzal, ahogy a család képes kezelni a stressz-helyzeteket.
- ___ 55. ...azzal, amennyire a család képes rugalmasnak lenni.
- ___ 56. ...azzal, ahogy a családtagok képesek megosztani egymással a pozitív élményeket.
- ___ 57. ...a családtagok közötti kommunikáció minőségével.
- ___ 58. ...a család konfliktusmegoldó képességével.
- ___ 59. ...a családként együtt töltött idő mennyiségével.
- ___ 60. ...a problémák megvitatásának módjával.
- ___ 61. ...a kritika méltányosságával (igazságosságával) a családban.
- ___ 62. ...azzal, ahogy a családtagok törődnek egymással.

3. SZÁMÚ MELLÉKLET - BELEEGYZŐ NYILATKOZAT

A Pécsi Tudományegyetem pszichológia szakos hallgatói „Társas kapcsolatok, szülőkapcsolat és világnézet” témájú kutatást szeretnének elvégezni abban az iskolában, ahova az Ön gyermeke jár. A kutatás címe: „Machiavellizmus és korai környezet”. Érdeklődésünk középpontjában az áll, hogyan befolyásolják a korai tapasztalatok serdülők világnézetét és társas kapcsolatait. A vizsgálat alatt a hallgatók egy kérdőívsomagot töltenek ki a serdülőkkel, amely a társas kapcsolatokra és a világnézetre, a szülőkapcsolatra és a családra vonatkozó kérdőívekből áll. A kérdőívek kitöltése anonim módon, a gyermekek neve nélkül és önkéntes alapon történik. Az eredményeket tudományos dolgozat formájában mutatjuk be, amelyet a témavezető értékel és dokumentál. A dolgozatban csak a gyermekek átlagait elemezzük, gyermeke külön, név szerint nem lesz megemlítve. Így sajnos Önnek sem tudunk személyre szóló visszajelzést adni, azonban kérésre a tudományos dolgozat kivonatába betekintést nyerhet. Az adatokat és a dolgozatokat a Pszichológiai Intézetben őrizzük.

Kérjük, amennyiben nem ért egyet a fent leírt kutatással, és nem járul hozzá, hogy gyermeke részt vegyen a vizsgálatban, akkor küldje vissza aláírva jelen nyilatkozatot. Amennyiben hozzájárul gyermeke részvételéhez, nem kell a nyilatkozatot aláírnia és visszajuttatnia. Kérem, hogy ha kérdése van a kutatással kapcsolatban, keressen meg bennünket a lent megadott e-mailen.

Kutatást vezető hallgatók:

Témavezető oktató:

Kérem, töltsse ki a megfelelő helyen és juttassa vissza, 2013.-ig :

☐

Nem járulok hozzá ahhoz, hogy nevű gyermekem részt vegyen a kutatási programban.

Pécs, 2013.

.....

szülő / gondviselő aláírása

4. SZÁMÚ MELLÉKLET

A MULTIVARIANCIA-ANALÍZIS EREDMÉNYE

Between-Subjects Factors		
		N
machcsoport	1,00	69
	2,00	69

Descriptive Statistics				
	machcsoport	Mean	Std. Deviation	N
koh_szeteso	1,00	12,9275	4,45672	69
	2,00	14,8116	5,15431	69
	Total	13,8696	4,89276	138
koh_osszetarto	1,00	30,6087	4,03010	69
	2,00	28,1449	5,03013	69
	Total	29,3768	4,70627	138
koh_egybefonodott	1,00	13,5507	3,26990	69
	2,00	13,2029	3,28803	69
	Total	13,3768	3,27165	138
flex_merev	1,00	17,0000	4,51142	69
	2,00	15,6812	5,15208	69
	Total	16,3406	4,86983	138
flex_rugalmas	1,00	28,3043	4,37340	69
	2,00	25,9710	4,90789	69
	Total	27,1377	4,77706	138
flex_kaotikus	1,00	12,1014	4,37286	69
	2,00	13,5942	4,86983	69
	Total	12,8478	4,67155	138
csaladi_kommunikacio	1,00	41,3768	5,46137	69
	2,00	37,7536	6,79188	69
	Total	39,5652	6,40364	138
csaladdal_elegedettseg	1,00	39,3478	7,62509	69
	2,00	34,5072	7,99747	69
	Total	36,9275	8,15510	138

**Box's Test of Equality
of Covariance
Matrices^a**

Box's M	82,980
F	1,392
df1	55
df2	59729,328
Sig.	,029

Tests the null hypothesis that the observed covariance matrices of the dependent variables are equal across groups.

a. Design: Intercept + machcsoport

Multivariate Testsb

Effect		Value	F	Hypothesis df	Error df	Sig.
Intercept	Pillai's Trace	,997	4757,427 ^a	10,000	127,000	,000
	Wilks' Lambda	,003	4757,427 ^a	10,000	127,000	,000
	Hotelling's Trace	374,601	4757,427 ^a	10,000	127,000	,000
	Roy's Largest Root	374,601	4757,427 ^a	10,000	127,000	,000
machcsoport	Pillai's Trace	,156	2,353 ^a	10,000	127,000	,014
	Wilks' Lambda	,844	2,353 ^a	10,000	127,000	,014
	Hotelling's Trace	,185	2,353 ^a	10,000	127,000	,014
	Roy's Largest Root	,185	2,353 ^a	10,000	127,000	,014

a. Exact statistic

b. Design: Intercept + machcsoport

Levene's Test of Equality of Error Variances^a

	F	df1	df2	Sig.
koh_szeteso	,956	1	136	,330
koh_osszetarto	5,308	1	136	,023
koh_egybefonodott	,029	1	136	,864
flex_merev	2,723	1	136	,101
flex_rugalmas	1,542	1	136	,216
flex_kaotikus	1,041	1	136	,309
csaladi_kommunikacio	4,067	1	136	,046
csaladdal_elegedettseg	,757	1	136	,386
ses	,586	1	136	,445
nem	9,137	1	136	,003

Tests the null hypothesis that the error variance of the dependent variable is equal across groups.

a. Design: Intercept + machcsoport

Tests of Between-Subjects Effects						
Source	Dependent Variable	Type III Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Corrected Model	koh_szeteso	122,464 ^a	1	122,464	5,275	,023
	koh_osszetarto	209,420 ^b	1	209,420	10,082	,002
	koh_egybefonodott	4,174 ^c	1	4,174	,388	,534
	flex_merev	60,007 ^d	1	60,007	2,559	,112
	flex_rugalmas	187,833 ^e	1	187,833	8,693	,004
	flex_kaotikus	76,877 ^f	1	76,877	3,589	,060
	csaladi_kommunikacio	452,899 ^g	1	452,899	11,925	,001
	csaladdal_elegedettseg	808,377 ^h	1	808,377	13,241	,000
Intercept	koh_szeteso	26546,348	1	26546,348	1143,518	,000
	koh_osszetarto	119093,594	1	119093,594	5733,385	,000
	koh_egybefonodott	24693,594	1	24693,594	2296,714	,000
	flex_merev	36848,007	1	36848,007	1571,449	,000
	flex_rugalmas	101630,616	1	101630,616	4703,599	,000
	flex_kaotikus	22779,196	1	22779,196	1063,525	,000
	csaladi_kommunikacio	216026,087	1	216026,087	5688,183	,000
	csaladdal_elegedettseg	188182,725	1	188182,725	3082,400	,000
machcsoport	koh_szeteso	122,464	1	122,464	5,275	,023
	koh_osszetarto	209,420	1	209,420	10,082	,002
	koh_egybefonodott	4,174	1	4,174	,388	,534
	flex_merev	60,007	1	60,007	2,559	,112
	flex_rugalmas	187,833	1	187,833	8,693	,004
	flex_kaotikus	76,877	1	76,877	3,589	,060
	csaladi_kommunikacio	452,899	1	452,899	11,925	,001
	csaladdal_elegedettseg	808,377	1	808,377	13,241	,000
Error	koh_szeteso	3157,188	136	23,215		
	koh_osszetarto	2824,986	136	20,772		
	koh_egybefonodott	1462,232	136	10,752		
	flex_merev	3188,986	136	23,448		
	flex_rugalmas	2938,551	136	21,607		
	flex_kaotikus	2912,928	136	21,419		
	csaladi_kommunikacio	5165,014	136	37,978		
	csaladdal_elegedettseg	8302,899	136	61,051		

Total	koh_szeteso	29826,000	138			
	koh_osszetarto	122128,000	138			
	koh_egybefonodott	26160,000	138			
	flex_merev	40097,000	138			
	flex_rugalmas	104757,000	138			
	flex_kaotikus	25769,000	138			
	csaladi_kommunikacio	221644,000	138			
	csaladdal_elegedettseg	197294,000	138			
Corrected Total	koh_szeteso	3279,652	137			
	koh_osszetarto	3034,406	137			
	koh_egybefonodott	1466,406	137			
	flex_merev	3248,993	137			
	flex_rugalmas	3126,384	137			
	flex_kaotikus	2989,804	137			
	csaladi_kommunikacio	5617,913	137			
	csaladdal_elegedettseg	9111,275	137			

- a. R Squared = ,037 (Adjusted R Squared = ,030)
- b. R Squared = ,069 (Adjusted R Squared = ,062)
- c. R Squared = ,003 (Adjusted R Squared = -,004)
- d. R Squared = ,018 (Adjusted R Squared = ,011)
- e. R Squared = ,060 (Adjusted R Squared = ,053)
- f. R Squared = ,026 (Adjusted R Squared = ,019)
- g. R Squared = ,081 (Adjusted R Squared = ,074)
- h. R Squared = ,089 (Adjusted R Squared = ,082)
- i. R Squared = ,001 (Adjusted R Squared = -,006)
- j. R Squared = ,019 (Adjusted R Squared = ,011)